

Foto: Guido Mencari

Ana Jerman Obreza, 14. 10. 2026

Kosovelova leta v preletu

Aleš Berger: Noč v Zagorju. SNG Nova Gorica, premiera 24. 9. 2026, ogled 30. 9. 2026.

Februarja 1926 je Srečko Kosovel noč prebil na železniški postaji v Zagorju. Prav mraz te noči naj bi usodno botroval razvijajoči se bolezni, ki ga je nekaj mesecev zatem spremila v smrt. Začetek konca Kosovelovega tuzemskega bivanja deluje žalostno banalno. Ali pa se v tisti noči vendarle skriva nekaj več?

Novogoriško gledališče nadaljuje s pokloni kraškemu pesniku tudi s prvo premiero na velikem odru, krstno uprizoritvijo »odrskega kalejdoskopa« *Noč v Zagorju*. Avtor besedila **Aleš Berger** je izvrsten poznavalec Kosovelovega življenja in dela, ki je na podlagi njegovih pisem že leta 1994 napisal monodramo *V meni prevrat*[1], uredil pa je tudi monografijo *Ikarjev sen* (Mladinska knjiga, 2004). Režiserka **Neda R. Bric** je za odrsko postavitev pripravila tudi priredbo dramske predloge, v procesu uprizoritve pa je z njo sodelovala njena asistentka in dramaturginja **Karin Winkler**. Za režiserko in avtorico priredbe to ni prva biografska predstava, saj je tekom kariere na odru že odstrla življenjske poti letalcev **bratov Rusjan**, pesnikov **Simona Gregorčiča** in **Franceta Prešerna** ter igralke **Nore Gregor**.

V pričujočem odrskem delu Berger uporabi predvsem Kosovelovo bogato pisemsko zapuščino, ki pa mu ne služi le kot izhodišče za razvoj dramskega dejanja, temveč tudi (ali predvsem) kot dobesedni dialoški material. Izhodiščno točko za dramo predstavlja noč, ki jo je politično aktivni pesnik prebil na železniški postaji po predavanju o umetnosti za proletariat. Predstava se začne ob pridušeni svetlobi in z zaprto zaveso, po dvorani pa odmeva izsek iz takratnega Kosovelovega predavanja – ko se zastor odstre, na železniški postaji ugledamo zamudnika (v vlogi Kosovela nastopa **Borut Petrović**), ki se zavija v plašč in se stiska vase. Atmosfero noči poudarjata hladna svetloba in na zadnjo steno projiciran video temnih bežečih oblakov (oblikovalec svetlobe **Matjaž Bajc**, avtorica videa **Polona Pila Rusjan Zupan**). Prezebajočemu pesniku se na odru kmalu pridruži pripovedovalec (**Matija Rupel**), ki kot nekakšen alter ego preizprašuje njegove misli, besede in dejanja ter vzpostavlja mostove med različnimi spomini iz Kosovelovih zadnjih let.

Noč v Zagorju namreč kljub naslovu na ogled postavlja predvsem prizore, ki povzemajo Kosovelovo življenjsko pot od trenutka, ko je zapustil dom in se odpravil na šolanje v Ljubljano, pa do slavne zagorske noči. Naslov predstave tako deluje nekoliko zavajajoče, saj noč oživi le v kratkem živahnem pomenku, v katerem igralci (kot brezimni sleherniki) primerjajo pričevanja o poteku dogodkov tistega večera in špekulirajo o različnih razlogih za noč, prebito na železniški postaji – zatem pa povsem ponikne. Kalejdoskop odrskih prizorov se osredotoči na izbrane drobce iz preteklosti, ki se pred gledalci zvrstijo nadvse pregledno, kronološko. Kosovel odide v Ljubljano iz domačega Tomaja, od koder mu pišeta mati (**Maja Poljanec**) in oče (**Peter Harl**) ter sestra Anica (**Urška Taufer**) iz Celja, kjer dela kot lekarnarica. Literarno ambiciozni Kosovel ustanovi revijo *Lepa Vida*, zaradi katere zaide v finančne težave, iz katerih se do konca življenja ne reši.

Dopisuje si z mlado tolminsko intelektualko **Fanico Obid** (**Anuša Kodelja**). Iz Münchna se mu s pismi javlja sestra Karmela (**Maja Poljanec**), tudi sama umetnica – pianistka – in v njem vzbuja hrepenenja po širjenju obzorij in bivanju v tujini. Z literarnimi kolegi načrtuje bodre kulturne podvige, debatira in se prepira, z njimi sodeluje in organizira kulturne dogodke (kot je bilo npr. javno branje v Šentjakobu). Njegove sotrudnike upodobita Peter Harl in **Jakob Šfiligoj**, ki si pomerjata čevlje peščice sodobnikov, kot so **Alfonz Gspan**, **Anton Ocvirk**, **Ivo Grahor**, **Silvester Škerl**, **Vladimir Martelanc** in **Ciril Debevec**.

> *Noč v Zagorju* s širokim naborom citatov in reflektivnimi komentarji deluje predvsem dokumentarno in izobraževalno, kot odrski življenjepis, ki predstavi tudi nekatere manj znane podrobnosti iz pesnikovega življenja.

Preskoke med posamičnimi prizori domiselno podpirajo spremembe scenografije (scenograf **Marco Juratovec**). Ta že na prvi pogled učinkuje konstruktivistično, tekom predstave pa vse preobrazbe scenskega prostora pripovedujejo tudi o nenehnem ustvarjalnem in osebnem razvoju ter spremembah v Kosovelovem življenju. Levitve prostora praktično zelo dobro služijo dramaturški logiki; problem nastane le, kadar so premiki scenskih elementov prekomerno poudarjeni – tako npr. pretirano (sicer koreografirano) vrtenje podstavka, na katerem stoji interpret, odvrača pozornost od govorjenega. Čeprav so premiki iz navedenega razloga večkrat moteči, so po drugi strani tudi koreografsko domišljeni (svetovalec za gib **Branko Potočan**).

Kot že omenjeno, se je avtor v veliki meri oprl na dokumentarno gradivo, predvsem na pisma iz pesnikove bogate korespondence, pa tudi na časopisne odzive na dogodke, katerih del je bil, na pričevanja njegovih sodobnikov ter na literarnozgodovinske zapise in razlage. Berger (tudi v gledališkem listu) izrecno navaja, da »Srečko K. v besedilu izgovarja izključno stavke, ki jih je zapisal v svoji odposlani korespondenci. Dodana jim ni niti ena beseda«. Dramatikovo spoštovanje Kosovelove besede in njegove želje po čistosti kajpada lahko razumemo, pa vendar ta temeljna odločitev dejanski uprizoritvi ni povsem v prid. Dejstvo je, da se ljudje pisno izražamo drugače kot v prostem govoru, in če

odrski govor ostaja bolj v domeni literarnega kot življenjskega, se odrsko dogajanje od nas samodejno odmika. Ne glede na spretnost, s katero so bili izbrani drobci iz pisem, ki si jih je Srečko Kosovel izmenjal s staršema, sestrama, zaupnico Fanico in drugimi kolegi, dialoška forma večkrat deluje prisiljeno.

À propos: nedavno tega smo bili v predstavi *Jesen moje mladosti* priča odrski oživitvi korespondence Kosovela in Fanice Obid[2]. Za razliko od *Noči v Zagorju* je avtorica priredbe **Patrizia Jurinčič Finžgar** resničnima dopisovalcema dodeljevala večje kose iz njunih pisem, s čimer je uprizoritev ustvarila vtis sosledja monologov – kar pisma tudi zares so. Igralca sta v izpovedovanju tako tudi imela več priložnosti, da prek postopnega razkrivanja misli razkrijeta tudi svoja čustva. Kratki citati iz pisem, četudi natančno povzemajo piščevo občutje, pa v *Noči v Zagorju* vse prevečkrat zazvenijo, kot da jim manjka tako podlaga kot tudi iztek.

Srečko Kosovel v interpretaciji Boruta Petrovića tako odzvanja predvsem literarno-deklamatorsko – podajanje Kosovelove misli je jasno, pa vendar se gledalcev dotika le na miselnem, ne pa tudi na čustvenem nivoju. Soroden način podajanja ima tudi preostali igralski ansambel in gledalci se v predstavo ne vživljamo, temveč jo spremljamo, dogajanja ne čutimo, temveč se z njim seznanjamo. Največ igrivosti in ščep iskrivega humorja si igralci lahko privoščijo predvsem v prizorih Kosovela s kolegi (literarno sestankovanje pri Ocvirkovi mačehi in nastop na odru Šentjakobskega gledališča), sproščena igralska izraznost pa vznikne tudi v skupinskih prizorih, kjer z distance do Kosovela ugibajo o dejstvih iz njegovega življenja. Z izjemo tega avtor drži domišljijo trdno na povodcu in se osredotoča predvsem na izpisana dejstva. Poseben odmik od tega predstavlja le še vloga Felixa (**Matija Rupel**), ki Srečka motri s svojim preizpraševanjem vsega minulega – ni pa vselej povsem jasno, ali ta lik predstavlja Kosovelov alter ego ali pa gre za neposredno podajanje Bergerjeve miselne niti.

Dokumentarno komponento predstave podpirata kostumografija (kostumografinja **Nataša Recer**), ki se neposredno referira na oblačilno modo dvajsetih let minulega stoletja, ter videomaterial, ki pokaže fotografske vedute krajev (Tomaj, Ljubljana, Trst), kakršni so bili za časa Kosovelovega življenja, ter izbrane drobce pesnikovih rokopisov. Pa vendar si *Noč v Zagorju* privošči tudi skok v sodobnost. Uglasbitev pesmi, ki jo je Srečko posvetil Fanici Obid – Mirjam, in njegove najbolj znane ekspresionistične pesmi, *Ekstaza smrti*, podpisuje duo **Silence**. Obe uglasbitvi (še posebej pa *Ekstaze smrti*) naj bi predstavljali (emotivni) vrhunec predstave ter počastitev Kosovelovega genija – namenu pa radikalno spodleti, saj glasbeni izraz povsem povozi pesniškega. Že sama pevska

interpretacija besedil je izumetničeno artikulirana, uporabljeni principi pop glasbe pa sporočilo obeh pesmi povsem zmeljejo.

Noč v Zagorju s širokim naborom citatov in reflektivnimi komentarji deluje predvsem dokumentarno in izobraževalno, kot odrski življenjepis, ki predstavi tudi nekatere manj znane podrobnosti iz pesnikovega življenja. Kljub temu da lik Srečka Kosovela izgovarja zgolj lastne zapisane stavke, pa mu, paradoksalno, ne zleze pod kožo in nam ne razkrije njegovega srca, ne posveti v temino njegove osebnosti. Predstavi nam ga na dnevni svetlobi ter nam ga opiše, da si ga lahko dodobra ogledamo in si morebiti zapomnimo nekaj novih dejstev o njem.

---

[1] Na podlagi Bergerjeve monodrame je nastal istoimenski kratki eksperimentalni film **Marka Sosiča**, ki je bil premierno predvajan ob 70-letnici Kosovelove smrti.

[2] Ana Jerman Obreza: »Osebi, v besede odeti«, *Oder*, 28. 9. 2026.

Iz enciklopedije:

NOČ V ZAGORJU | Aleš Berger | Marko Sosič | Branko Potočan | Maja Poljanec | Neda R. Bric | France Prešeren | Nataša Recer | Silence | Boris Benko | Primož Hladnik | Peter Harl | Ciril Debevec | Silvester Škerl | Alfonz Gspan | Marco Juratovec | Pila Rusjan | Matija Rupel | Urška Taufer | Ana Obreza | Borut Petrović | Jakob Šfiligoj | Patrizia Jurinčič Finžgar | Matjaž Bajc | Maja Poljanec Nemec | Karin Winkler | Simon Gregorčič

Oder — Portal slovenskih uprizoritvenih umetnosti

Oder je osrednji portal slovenskih uprizoritvenih umetnosti, ki povezuje podatke o uprizoritvah, ustvarjalcih, producentih, fotografijah, člankih, kritikah, digitalnih razstavah in aktualnem gledališkem dogajanju. Upravlja ga Slovenski gledališki inštitut (SLOGI) in predstavlja osrednjo vstopno točko za raziskovanje slovenske gledališke dediščine.

Portal Oder financirata Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Evropska unija – NextGenerationEU iz sklada Načrta za okrevanje in odpornost.

Fotografija na naslovnici je delo fotografa Boštjana Laha. Fotografija je nastala ob uprizoritvi lutkovne predstave Proces ali Žalostna zgodba, režiser Matija Solce, Lutkovno gledališče Maribor, 2012. Na fotografiji sta igralca Miha Bezeljak in Miha Arh k.g.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

NAČRT ZA OKREVANJE IN ODPORNOST

Financira Evropska unija
NextGenerationEU

Uredništvo

dr. Gašper Troha, odgovorni urednik portala Oder, slogi@slogi.si
mag. Ana Kocjančič, urednica Enciklopedije, oder@slogi.si
Ksenija Kaučič, urednica Scene, ksenija.kaucic@slogi.si
Nika Arhar, urednica Kritik in Mnenj, kritika@slogi.si
Pomočnica urednice Kritik in Mnenj: Urška Bračko
Uredniški odbor Kritik in Mnenj: Nika Arhar, mag. Primož Jesenko in Sara Živkovič Kranjc

Slovenski gledališki inštitut (SLOGI)

Mestni trg 17, 1000 Ljubljana
oder@slogi.si
+386 1 241 5800

sl( )gi SLOVENSKI GLEDALIŠKI INŠTITUT